

UOT: 581.526

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ BİTKİ ÖRTÜYÜNDƏ QAYMAQÇIÇƏKKİMİLƏR (RANUNCULACEAE JUSS, NOM.CON.S.) FƏSİLƏSİNİN TAKSONOMİK İCMALI

Məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının bitki örtüyündə *Ranunculaceae* Juss. fəsiləsinə daxil olan növlərin taksonomik icmalı araşdırılmışdır. *Ranunculaceae* Juss. fəsiləsinə daxil olan, birillik və çoxillik ot bitkiləri araşdırılmış və məlum olmuşdur ki, fəsilənin dünya florasında olan 2000-ə qədər növündən, 103 növü Azərbaycanda yayılıb.

Tərəfimizdən aparılan tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, Naxçıvan MR florasında isə *Ranunculaceae* Juss. fəsiləsinin 14 cinsinə daxil olan 55 növü müəyyən edilmişdir. Fəsilənin *Ranunculus* L.- *Qaymaqçıçək* cinsindən 15 növə, *Delphinium* L.- *Mahmızçıçək* cinsindən 10 növə, *Consolida* (DC.) S.F.Gray- *Əsbəçiçəyi* (Üsgükotu), *Nigella* L.-*Qara çörəkotu*, *Thalictrum* L.- *Qaraqaytaran* cinslərindən isə 4 növə, digər növlərdən isə 2, 3 və 1 növə rast gəlinir. Aparılan tədqiqatlardan məlum olmuşdur ki, bunlardan 11 cinsin 49 növündə zəhərli birləşmələr mövcuddur.

2014-cü ildə tərəfimizdən aparılan araşdırmalar nəticəsində 1 növ *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - *Lomakin mahmızçıçəyi* yeni növ kimi verilərək 10 növ olmuşdur. Bu növ, eyni zamanda Azərbaycan florasına da daxil edilmişdir. Şahbuz rayonunun Biçənək kəndi ərazisindən tapılmış *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - *Lomakin mahmızçıçəyi* növünün yeganə yayılma mərkəzi Naxçıvan MR olduğundan endemikdir. *Qaymaqçıçək* növləri otlaq və biçənlərdə geniş yayılmışdı, kənd təsərrüfatı heyvanlarına ziyan vurur. Lakin buna baxmayaraq *Ranunculaceae* Juss., nom. Cons. – *Qaymaqçıçəkkimilər* fəsiləsi bitkiləri özünün elmi, estetik, sənaye və tibbi əhəmiyyətinə görə ali bitkilər icərisində önəmli mövqe tutur.

Açar sözlər: *Ranunculaceae* Juss, *Delphinium* L, taksonomik spektr, zəhərli növlər, alkaloid

Giriş.

Təbii sərvətlər icərisində bitkilər aləmi özünün ekosistemdə tutduğu mövqeyə və qida zəncirinin başlanğıcı olduğuna görə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məlumdur ki, hər bir ölkənin sosial-iqtisadi məsələlərinin həllində bitkilər aləmindən səmərəli istifadə, onların mühafizəsi üzərində dövlət nəzarəti, nadir növlərin müəyyən edilməsi və qorunması kimi bir sıra kompleks vəzifələrin yerinə yetirilməsi durur. Müasir dövrdə tətbiqi ekologiya və botanikanın inkişafı bir sıra kompleks vəzifələrin yerinə yetirilməsini tələb edir. Bu cəhətdən biosferdə baş verən antropogen dəyişilmələrin qiymətləndirilməsi və proqnozlaşdırılması ekoloji monitorinqin əsas problemlərindən olmaqla, təbii mühit komponentləri, xüsusən bitkilər aləmi üzərində global və regional miqyasda uzun müddətli daimi nəzarətin təşkili və proqnozlaşdırılması problemi xüsusi yer tutur.

Qədim Azərbaycan torpağı olan Naxçıvan diyarının iqlim və relyefi kimi özünəməxsus zəngin bitki örtüyü də vardır, belə ki, bitkilərin növ tərkibi respublikanın digər rayonlarına nisbətən xeyli zəngindir. Aparılan tədqiqatlara əsasən, Naxçıvan Muxtar Respublikasında 8 sinif, 104 sıra, 176 fəsilə və 908 cinsə daxil olan 3021 növ ali sporlu, çılpaqtoxumlu və örtülütoxumlu bitki növü vardır.

Bu məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının bitki örtüyündə *Ranunculaceae* Juss., nom. cons. - *Qaymaqçıçəkkimilər* fəsiləsinə daxil olan, birillik və çoxillik ot bitkiləri araşdırılmış və məlum olmuşdur ki, fəsilənin dünya florasında olan 2000-ə qədər növünün, 103-ü Azərbaycanda yayılıb, bir çox növü isə zəhərli dir. N.M.İsmayılovun “Alkaliodonosnie rasteniya Azerbaydjanskoy SSR” [İsmayılov. 1975; s.67-71] əsərində Naxçıvan MR-də bu fəsiləyə 47 növün daxil olduğu göstərilir. Tərəfimizdən aparılan son araşdırmalara əsasən, *Qaymaqçıçəkkimilər* fəsiləsinin 14 cinsinə daxil olan 55 növü müəyyən edilmişdir ki, bunlardan 11 cinsə aid 49 növündə zəhərli birləşmələr aşkarlanmışdır [Talıbov., Səfərova. 2017: s.87-95]. Lakin buna baxmayaraq, *Qaymaqçıçəkkimilər* fəsiləsi bitkiləri özünün elmi, estetik, sənaye və tibbi əhəmiyyətinə görə ali bitkilər icərisində önəmli mövqe tutur. Fəsilə hərtərəfli tədqiq olunmadığından

mövzu aktualdır. Mövzunun aktuallığı nəzərə alınaraq, bu istiqamətdə tədqiqatların aparılması vacib hesab edilir. Bütün bunlar nəzərə alınaraq *Ranunculaceae* Juss., nom. cons. – Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin taksonomik icmalının öyrənilməsinə aktual hesab edirik.

Tədqiqatın material və metodikası.

Tədqiqatın materialı olaraq *Ranunculaceae* Juss., nom. Cons. – Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinə aid bitki növləri öyrənilmişdir. Naxçıvan MR ərazisində olan Culfa rayonunda Xəzinədə, Dəmirli dağ və Aracıq dağ, Ordubad rayonunda Gəmiqaya və Qapıcıq dağ ərazilərinin subalp qurşağından alp qurşağına qədər olan məsafə, Şahbuz rayonunda Batabat meşəsinin meşə kolluq massivləri əsas müşahidə və təcrübə əraziləri kimi götürülmüşdür.

Ranunculaceae Juss., nom. Cons. – Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin Naxçıvan MR florasında yayılma zonalarının xəritələrinin işlənilməsində Naxçıvan Dövlət Universitetinin, Azərbaycan Milli EA Botanika İnstitutunun, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsinin Bioresurslar İnstitutunun herbari fondlarında saxlanılan və şəxsən toplanan herbari nümunələrindən istifadə edilmiş və İ.N.Beydemanın [Beydeman, 1954: 128 s.; Beydeman, 1979: 155 s.] metodlarına əsaslanmışdır.

Sistematik taksonlardan növ, cins, seksiya və yarımfəsillərin adlarının dəqiqləşdirilməsi Konspekt flora Kavkaza. [2003, 202 s.; 2006, 467 s.; 2008, 467 s.; 2012, 624 s.] və S.K.Çerepanovla [Çerepanov, 1981: 509 s.; Çerepanov, 1995: 992 s.] aparılmışdır. Bundan başqa, Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri [Talıbov., İbrahimov. 2021: s.115-116], Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının Qırmızı Kitabı [Talıbov., İbrahimov, 2010: s.238-253], Əsgərov A.M. Azərbaycan florasının konspekti [Əsgərov, 2010; 184 s.] və həmmüəllifi olduğum Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı [I cild. 2023, s.135-139] da buraya daxildir.

Səfərova F.A. Naxçıvan MR florasında yayılan *Ranunculaceae* Adans. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin zəhərli növləri [Səfərova, 2010: s.49-53], Səfərova F.A. Naxçıvan MR florasında Akonitum L.- Akonit cinsinin növləri [Səfərova, 2010: s.78-81], Səfərova F.A. Naxçıvan MR-in Qırmızı Kitabına daxil olan *Ranunculaceae* Adans. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin zəhərli növləri [Səfərova, 2012: s.42-48] Səfərova F.A. Hidayətzadə F.Z. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Delphinium* l. – Mahmızçiçəyinin zəhərli növləri [Səfərova, Hidayətzadə, 2020: s.199-204] adlı məqalələrindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının zəhərli bitkiləri [Talıbov., Səfərova. 2017: s.87-95). Ali bitkilərin sistematikası (Qurbanov. 2009; s.160-165) kitabından istifadə olunmuşdur.

Nəticə.

Respublikanın təbii otlaq və biçənəklərində, vahə və əkin sahələrində yayılmış *Ranunculaceae* Juss., nom. cons. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsi, onların yayıldığı zonalar, bioloji xüsusiyyətləri və aparılan ətraflı tədqiqat nəticələrini nəzərə alaraq fəsilənin cinslər üzrə təbiətdə rast gəlinən növlərin taksonomik icmalı hazırlanmışdır.

Naxçıvan MR-in kserofit tipli zəngin florası tarixi baxımdan Aralıq dənizi, Ön Asiya və İran floraları ilə sıx genetik əlaqədə inkişaf edib formalaşmışdır. Aparılan ədəbiyyat araşdırmaları və tədqiqat işinə əsasən, Naxçıvan MR florasında *Ranunculaceae* Juss., nom. cons. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin aşağıda qeyd edilən növləri mövcuddur:

Fam.: *Ranunculaceae* Juss., nom. Cons. – Qaymaqçiçəkkimilər

1. Genus: *Aconitum* L. - Akonit, Kəpənəkçiçək

1(1) *A. confertiflorum* (DC.) Gayer - Sıxçiçək akonit

2(2) *A. nasutum* Fisch. ex Reichenb. - Burunlu a.

2. Genus: *Adonis* L. - Xoruzgülü

3(1) *A. aestivalis* L. - Yay xoruzgülü

4(3) *A. flammea* Jacq. - Alovlu x.

5(4) *A. parviflora* Fisch. ex DC. - Xırdaçiçək x.

3. Genus: *Buschia* Ovcz. - Buşia

6(1) *B. lateriflora* (DC.) Ovcz. - Yançiçək buşia

4. Genus: *Caltha* L. - Kalta

7(1) *C. palustris* L. - Bataqlıq kaltası

8(2) *C. polypetala* Hochst. - Çoxlaxəkli k.

- 5. Genus: *Ceratocephala* Moench - Buynuzbaş**
 9(1) *C. falcata* (L.) Pers. - Ayparaşəkili buynuzbaş
 10(2) *C. testiculata* (Crantz) Bess. - Düzbuynuz b.
- 6. Genus: *Clematis* L. - Ağəsmə**
 11(1) *C. orientalis* L. - Şərq ağəsməsi
 12(2) *C. vitalba* L. - Üzümyarpaq a.
- 7. Genus: *Consolida* (DC.) S.F.Gray - Əsbəçiçəyi (Üsgükotu)**
 13(1) *C. divaricata* (Ledeb.) Schröding. - Kotul əsbəçiçəyi
 14(2) *C. orientalis* (J.Gay) Schröding. - Şərq ə.
 15(3) *C. persica* (Boiss.) Schröding. - İran ə.
 16(4) *C. rugulosa* (Boiss.) Schröding. - Qırışıq ə.
- 8. Genus: *Delphinium* L. - Mahmızçiçək**
 17(1) *D. araraticum* (N.Busch) Grossh. - Ararat mahmızçiçəyi
 18(2) *D. buschianum* Grossh. - Buş m.
 19(3) *D. caucasicum* C.A.Mey. - Qafqaz m.
 20(4) *D. cyphoplectrum* Boiss. - Qozbel m.
 21(5) *D. flexuosum* Bieb. - Qıvrım m.
 22(6) *D. foetidum* Lomak. - Ağriyli m.
 23(7) *D. freynii* Conrath - Frein m.
 24(8) *D. nachiczewanicum* Tzvel. (*D. quercetorum* Boiss. & Hausskn.) - Naxçıvan m
 25(9) *D. lomakinii* Kem.- Nath. - Lomakin mahmızçiçəyi
 26(10) *D. szowitsianum* Boiss. - Soviç m.
- 9. Genus: *Ficaria* Guett. - Fikariya**
 27(1) *F. fascicularis* C.Koch - Dəstə fikariya
 28(2) *F. ficarioides* (Bory & Chaub.) Halacsy - Həqiqi f.
- 10. Genus: *Myosurus* L. - Siçanquyruq**
 29(1) *M. minimus* L. - Kiçik siçanquyruq
- 11. Genus: *Nigella* L. - Qara çörəkotu**
 30(1) *N. orientalis* L. - Şərq qara çörəkotu
 31(2) *N. oxypetala* Boiss. - İtilçək q.
 32(3) *N. sativa* L. - Əkin q.
 33(4) *N. segetalis* Bieb. - Şum q.
- 12. Genus: *Pulsatilla* Hill - Güləbətini**
 34(1) *P. albana* (Stev.) Bercht. & J.Presl. - Alban güləbətini
 35(2) *P. armena* (Boiss.) Rupr. - Erməni g.
 36(3) *P. violacea* Rupr. - Bənövşəyi g.
- 13. Genus: *Ranunculus* L. - Qaymaqçiçək**
 37(1) *R. arvensis* L. - Çöl qaymaqçiçəyi
 38(2) *R. strigillosus* Boiss. & Huet - Qıllı q.,
 39(3) *R. brachylobus* Boiss. & Hohen. - Qısdilim q.
 40(4) *R. caucasicus* Bieb. - Qafqaz q.,
 41(5) *R. grandiflorus* L. (*R. kotschyi* auct. non Boiss.) - İriçiçək q.,
 42(6) *R. illyricus* L. (*R. meridionalis* Grossh.) - İlliri q.
 43(7) *R. aucheri* Boiss. (*R. elbrusensis* Boiss.) - Oşe q.,
 44(8) *R. meyerianus* Rupr. - Meyer q.
 45(9) *R. dissectus* Bieb. (*R. szowitsianus* Boiss., *R. napellifolius* auct. non DC.) - Soviç q.,
 46(10) *R. oxyspermus* Willd. - Sivrimeyvə q
 47(11) *R. oreophilus* Bieb. - Dağ q.
 48(12) *R. repens* L. - Sürünən q.
 49(13) *R. strigillosus* Boiss. & Huet - Qıllı q.
 50(14) *R. sceleratus* L. - Zəhərli q.
 51(15) *R. trichophyllum* Chaix - Tükyparpaq qaymaqçiçək

14. Genus: *Thalictrum* L. - Qaraqaytaran
 52(1) *T. foetidum* L. - İyli qaraqaytaran
 53(2) *T. isopyroides* C.A.Mey. - İzopironlu q.
 54(3) *T. minus* L. - Kiçik q.
 55(4) *T. sultanabadense* Stapf - Sultanabad q

Naxçıvan Muxtar Respublikasının bitki örtüyündə Ranunculaceae – Qaymaqçıçəkkimilər fəsiləsinə daxil olan cinslərin və növlərin sayı

<i>Nö</i>	<i>Cinslər</i>	<i>Növlərin sayı</i>
1	<i>Aconitum</i> L. - Akonit, Kəpənəkçiçək	2
2	<i>Adonis</i> L. – Xoruzgülü	3
3	<i>Buschia</i> Ovcz. – Buşia	1
4	<i>Caltha</i> L. – Kalta	2
5	<i>Ceratocephala</i> Moench – Buynuzbaş	2
6	<i>Clematis</i> L. - Ağəsmə	2
7	<i>Consolida</i> (DC.) S.F.Gray - Əsbəçiçəyi (Üsgükotu)	4
8	<i>Delphinium</i> L. - Mahmızçiçək	10
9	<i>Ficaria</i> Guett. - Fikariya	2
10	<i>Myosurus</i> L. – Siçanquyruq	1
11	<i>Nigella</i> L. - Qara çörəkotu	4
12	<i>Pulsatilla</i> Hill - Güləbətın	3
13	<i>Ranunculus</i> L. - Qaymaqçıçək	15
14	<i>Thalictrum</i> L. – Qaraqaytaran	4
	Cəmi: 14	55

Təkliflər.

Cədvəldən görüldüyü kimi fəsilənin 15 növünü özündə cəmləşdirən *Ranunculus* L. - Qaymaqçıçək cinsidir. *Ranunculus* L.- Qaymaqçıçək cinsi Azərbaycanda 33, Naxçıvan MR-də isə 15 növlə təmsil olunur. *Batrachium* (DC.) S.F.Gray - Suincilosu cinsinə aid *Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch. sərbəst bir növ kimi qeyd edilirdi, lakin son nomenklatur dəyişiklikdən sonra o *Ranunculus* L. cinsinə birləşdirilərək *Ranunculus trichophyllum* Chaix. -Tükylarpaq qaymaqçıçək adlandırılmışdır [Talibov., İbrahimov, 2021: 426 s.]. *Ranunculus sceleratus* L. - Zəhərli qaymaqçıçəyi, *Ranunculus dissectus* Bieb. (*R. szowitsianus* Boiss., *R. napellifolius* auct. non DC) - Soviç q., *R. repens* L. - Sürünən q., *R. meyerianus* Rupr. - Meyer q., *R. caucasicus* Bieb. - Qafqaz q., *R. oreophilus* Bieb. - Dağ q., *R. grandiflorus* L. (*R. kotschy* auct. non Boiss.) - İriçiçək q., *R. brachylobus* Boiss. & Hohen. - Qısdilim q., *R. strigillosus* Boiss. & Huet - Qıllı q., *R. aucheri* Boiss. (*R. elbrusensis* Boiss.) - Oşe q., *R. illyricus* L. (*R. meridionalis* Grossh.) - İlliri q., *R. oxyspermus* Willd. - Sivrimeyvə q., *R. arvensis* L. - Çöl qaymaqçıçək növləri otlaq və biçənəklərdə geniş yayılmışdı, kənd təsərrüfatı heyvanlarına ziyan vurur.

Delphinium L. - Mahmızçiçəyi cinsi *Ranunculaceae* Juss., nom. Cons. – Qaymaqçıçəkkimilər fəsiləsinə aid olub, 150 növü Şimal yarımkürəsinin mülayim qurşağında yayılmışdır. Cinsinin Qafqazda 23, Azərbaycanda 13 və Naxçıvan MR ərazisində isə 10 növü var [Səfərova., Hidayətzadə. 2020: s.199-204].

Müəllifləri Talibov T.H., İbrahimov Ə.Ş. olan “Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri” [Talibov., İbrahimov. 2008; s.87-89] kitabında 9 növlə təmsil olunub, lakin 2014-cü ildə aparılan araşdırmalar nəticəsində tərəfimizdən 1 növ *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - Lomakin mahmızçiçəyi yeni növ kimi verilərək 10 növ olmuşdur. Bu növ, eyni zamanda Azərbaycan florasına da daxil edilmişdir. Şahbuz rayonunun Biçənək kəndi ərazisindən tapılmış *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - Lomakin mahmızçiçəyi növünün yeganə yayılma mərkəzi Naxçıvan MR olduğundan endemikdir. Qaymaqçıçək növləri otlaq və biçənəklərdə geniş yayılmışdı, kənd təsərrüfatı heyvanlarına ziyan vurur.

Fəsilənin *Consolida* (DC.) S.F.Gray - Əsbəçiçəyi (Üsgükotu), *Nigella* L. - Qara çörəkotu, *Thalictrum* L. – Qaraqaytaran cinsləri isə 4 növlə təmsil olunur. Digər növlər isə 2, 3 və 1 növlə təmsil

olunurlar. Beləliklə, aparılan araşdırmalara əsasən, *Ranunculaceae* Juss., nom. Cons. – Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsi Naxçıvan Muxtar Respublikasında 14 cinsinə daxil olan 55 növü müəyyən edilmişdir. Məlum olmuşdur ki, bunlardan 11 cinsin 49 növündə zəhərli birləşmələr mövcuddur. Lakin buna baxmayaraq, Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsi bitkiləri özünün elmi, estetik, sənaye və tibbi əhəmiyyətinə görə ali bitkilər içərisində önəmli mövqe tutur.

ƏDƏBİYYAT

1. Исмаилов Н.М. Алкалоидоносные растения Азербайджанской ССР. Баку: 1975, “ЭЛМ”, 199 с.
2. Talıbov T.H., Səfərova F.A. Naxçıvan Muxtar Respublikasının zəhərli bitkiləri. Naxçıvan: 2017. “Əcəmi” nəşriyyatı, s.232
3. Бейдеман И.Н. Методика фенологический наблюдений при геоботанических исследованиях. М.: 1954, Л.: АН СССР, с.128
4. Бейдеман И.Н. Методика изучения фенологии растений и растительных сообществ. Новосибирск: “Наука”. 1979, 155 с.
5. Конспект флоры Кавказа. Из-во С.- Петербургского университета, 2003, Т.1, 202 с.; 2006, Т. 2, 467 с.; Т. 3(1) 467 с.; 2008, Т 3(1), 470с.; 2012, Т 3(2), 624
6. Черепанов С.К. Сосудистые растения СССР.Л. Наука: 1981, 509 с.
7. Черепанов С.К. Сосудистые растения России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР). С.- Петербург: 1995, Мир и семья - 95, 992 с.
8. Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş., İbrahimov Ə.M. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri. Naxçıvan: 2021. “Əcəmi”. NPB, 426 s.
9. Talıbov T.H., İbrahimov Ə.Ş. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının Qırmızı Kitabı. c. II, Naxçıvan: 2010. “Əcəmi”, 677 s.
10. Əsgərov A.M. Azərbaycan florasının konspekti (Əlavələr və dəyişikliklərlə, 1961-2009). Bakı: 2010. “Elm”, 184 s.
11. Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı. I cild. Bakı: 2023, 505 s.
12. Səfərova F.A. Naxçıvan MR florasında yayılan *Ranunculaceae* Adans. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin zəhərli növləri // Naxçıvan Dövlət Universitetinin elmi əsərləri. Naxçıvan: 2010. “Qeyrət” nəşriyyatı. № 2, s.49-53
13. Səfərova F.A. Naxçıvan MR florasında Akonitum L.-Akonit cinsinin növləri / Aspirantların və gənc tədqiqatçıların XVI respublika elmi konfransının materialları. Bakı: 2010, s.78-81
14. Səfərova F.A. Naxçıvan MR-in Qırmızı Kitabına daxil olan *Ranunculaceae* Adans. - Qaymaqçiçəkkimilər fəsiləsinin zəhərli növləri // Naxçıvan Dövlət Universitetinin elmi əsərləri. Naxçıvan: 2012. “Qeyrət” nəşriyyatı, №1, s.42- 48
15. Səfərova F.A., Hidayətzadə F.Z. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Delphinium* l. – Mahmızçiçəyinin zəhərli Naxçıvan Universitetinin elmi əsərləri, № 3 (18). Naxçıvan: 2020. “NUH”, s.199-204
16. Qurbanov E.M. Ali bitkilərin sistematikas. Bakı: 2009, 430 s.
17. Talıbov Təriyel., İbrahimov Əliyar. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri (Ali sporlu, çılpaqtoxumlu və örtülütoxumlu bitkilər). Naxçıvan: 2008. “Əcəmi” nəşriyyatı, 310 s.

SUMMARY

Farida Safarova, Raifa Salmanova

TAXONOMIC OVERVIEW OF THE FAMILY (RANUNCULACEAE JUSS, NOM.CONS.) IN THE VEGETATION OF NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

In the article the taxonomic overview of the species included in the family Ranunculaceae Juss in vegetation of Nakhchivan Autonomous Republic was investigated. Ranunculaceae Juss. annual and perennial herbaceous plants included in the family were investigated and it was found that out of 2000 species of the family in the world flora, 103 of them are spread in Azerbaijan.

As a result of our research, it was known that in the flora of Nakhchivan MR, Ranunculaceae Juss. 55 species included in 14 genera of the family have been identified. There are 15 species of the genus *Ranunculus* L., 10 species of the genus *Delphinium* L., 4 species of the genus *Consolida* (DC.) S.F.Gray, *Nigella* L., *Thalictrum* L., and 2, 3 and 1 species of other species. From the conducted studies, it was found that there are toxic compounds in 49 species of 11 genera. But despite this Ranunculaceae Juss.

As a result of research conducted by us in 2014, 1 type of *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. there were 10 species given as new species. This species is also included in the flora of Azerbaijan. *Delphinium lomakinii* found in Bichenak village of Shahbuz region Kem.- Nath. It is endemic since the only distribution center of the species is Nakhchivan MR. Buttercup species were widespread in pastures and hayfields, causing damage to farm animals. Due to its scientific, aesthetic, industrial and medical importance, the plants of the family occupy an important position among higher plants.

Key words: *Ranunculaceae Juss, Delphinium L, poisonous species, alkaloid, taxonomic spectrum*

РЕЗЮМЕ

Фарида Сафарова, Раифа Салманова

ТАКСАНОМИЧЕСКИЙ ОБЗОР RANUNCULACEAE JUSS, NOM.CONS., РАСТИТЕЛЬНОГО ПОКРОВА НАХЧЫВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ

В статье исследован таксономический обзор видов семейства Ranunculaceae Juss (Лютиковые Juss.) в растительности Нахчыванской Автономной Республики. Ranunculaceae Juss (Лютиковые Juss.) были исследованы однолетние и многолетние травянистые растения, входящие в это семейство, и установлено, что в Азербайджане распространены 103 из 2000 видов семейства в мировой флоре. В результате наших исследований стало известно, что во флоре Нахчыванской МР Ranunculaceae Juss.

Выявлено 55 видов, входящих в 14 родов семейства. Насчитывается 15 видов рода *Ranunculus* L., 10 видов рода *Delphinium* L., 4 вида рода *Consolida* (DC.) S.F.Gray, *Nigella* L., *Thalictrum* L. и 2, 3 и 1 вид других видов. разновидность. В результате проведенных исследований установлено, что токсичные соединения имеются у 49 видов 11 родов.

В результате наших исследований выявлен 1 вид *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - Василек Ломакина выделен как новый вид и их было 10 видов. Этот вид также включен во флору Азербайджана. Единственный центр распространения вида *Delphinium lomakinii* Kem.- Nath. - Гвоздики Ломакина, обнаруженный в селе Биченак Шахбузского района, является эндемичным, поскольку единственным центром распространения является Нахчыванская АР. Виды лютика были широко распространены на пастбищах и сенокосах, нанося вред сельскохозяйственным животным. Но несмотря на это семейства Лютиковых - Ranunculaceae Juss. по своему научному, эстетическому, промышленному и медицинскому значению занимают важное положение среди высших растений.

Ключевые слова: *Ranunculaceae Juss, Delphinium L, таксономический спектр, ядовитые виды, алкалоид*